

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ATAMA ÖNCESİ KARŞILAŞTIKLARI GÜÇLÜKLER: FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA

CHALLENGES OF TEACHERS CANDIDATES BEFORE ASSIGNMENT: A PHENOMENOLOGICAL STUDY

Banu DEMİRBAŞ¹

Öz: Bu çalışmada mezuniyet sonrası atama bekleyen öğretmen adaylarının kamu personeli olarak atanma süreçlerinde yaşadıkları sosyal, psikolojik ve ekonomik güçlüklerle değinilmiştir. Aynı zamanda bu güçlüklerin altında yatan KPSS sistemiyle ilgili yaklaşımlar katılımcıların ifadeleriyle değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacına bağlı olarak nitel yöntem benimsenmiş ve fenomenoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Çalışmada amaçlı örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak 16 katılımcıyla derinlemesine bire bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme protokolü kullanılmıştır. Görüşmelerin 3'ü yüz yüze gerçekleştirilmiş ve geri kalan 13 katılımcıyla tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisi nedeniyle telefon üzerinden görüşmeler sağlanmıştır. Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmış ve "Tercih Sebebi", "Hazırlık Süreci", "Toplumsal Baskı", "Psikolojik Zorluklar", "Ekonomik Zorluklar" ve "Sistemsel Sorunlar" temaları altında alt temalara ulaşılmıştır. Ulaşılan temalar yoluyla katılımcıların düşünceleri değerlendirilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Abstract: In this study, the social, psychological and economic difficulties experienced by teacher candidates waiting for appointments as public personnel were addressed. At the same time, perspectives regarding the KPSS system underlying these difficulties were reviewed with the statements of the participants. In this context depending on the purpose of the study, qualitative phenomenology method was adopted. In this study, in-depth one-to-one interview was held with 16 participants using the snowball sampling method, which is one of the purposeful sampling techniques. In the study, semi-structured interview protocol was used as data collection tool. Three of the interviews were held face to face with the participants and interviews were held with the remaining 13 participants over the phone due to the COVID-19 pandemic affecting the world. The content analysis method was used in the study to interpret the data and sub-themes were reached under the themes of "Preference Reason", "Preparation Process", "Social Pressure", "Psychology Challenges", "Economic Challenges" and "Systematic Problems". Through the themes reached, the opinions of the participants were evaluated and suggestions were proposed.

Anahtar sözcükler: Aday öğretmen, Kamu Personeli Seçme Sınavı, Atama

Keywords: Teacher candidate, Public Personnel Selection Examination, Appointment

Bu makaleye atf vermek için:

Demirbaş, B. (2022). Öğretmen adaylarının atama öncesi karşılaştıkları güçlükler: fenomenolojik bir çalışma, *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(1), ss. 308-324

Cite this article as:

Demirbaş, B. (2022). Challenges of teachers candidates before assignment: a phenomenological study. *Trakya Journal of Education*, 12(1), pp. 308-324

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Considering today's conditions, it is understood that the number of teachers is over the need and this poses some difficulties in the appointment process with KPSS. Accordingly, an individual who wants to be a teacher, first in Turkey; is subjected to Basic Proficiency Test (TYT) and Field Proficiency Test (AYT) under the name of Higher Education Institutions Exam (YKS) conducted by the Measurement, Selection and Placement Center (OSYM). The individual who successfully passes these exams settles into the university and completes his/her education. In addition, the prospective teachers who have completed their university education are expected to take enough points for the department to be appointed by taking the Public Personnel Selection Examination (KPSS) held by OSYM. The teacher candidate is called for an interview after getting enough points from KPSS, and if he/she gets enough points, he/she is appointed.

¹ Arş. Gör., İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul/ Türkiye, e-mail: bdemirbas@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3468-8494

Teachers who are appointed on a contract, have the status of "Candidate Removal Exam" and perform their profession in order to pass from candidate teacher to master teacher, along with obtaining the candidate teacher status from teacher candidate status. Especially considering the candidates who graduated from education faculties and graduates from different departments and have the right to become a teacher by taking pedagogical formation, the challenging process becomes even more difficult and causes aggration in the number of teacher candidates who wait for the appointment.

Method

Qualitative research method was adopted in the study. Phenomenology method was used in the research from qualitative research patterns. In this research, purpose sampling technique was used. In this context, snowball sampling method was used from purpose-made sampling techniques in the research. The working group of the research consists of teacher candidates who have graduated from the education faculties of universities and who aim to be appointed as public personnel by preparing for the Public Personnel Selection Examination (KPSS) from candidates who are graduates of different faculties and who are professed as teachers by obtaining pedagogical formation certificates. In the study, one-on-one interview method was used to interview teacher candidates waiting for assignments in order to obtain the data. In this context, the data was accessed through the semi-structured interview protocol, which is a measurement tool. The interviews were recorded by voice and the participants were informed about this and their consent was obtained. Immediately after the interview, the writing of the audio recordings was carried out by the researcher himself. The interviews were conducted on a voluntary basis and in this context, the consent form, which is the basis of participant volunteering and confidentiality, was presented to each participant before the interview. In addition, it was stated that each participant's participation in the research was voluntary and that his personal information and opinions about the research he/she presented would remain confidential. At the same time, the participant was informed that he or she could leave the meeting without making excuses during the interview. In the research, the data collection and analysis process was carried out simultaneously in accordance with the qualitative research logic.

Findings

As a result of the interviews on the difficulties faced by the teacher candidates before the appointment, six main thematic thematics were reached: "Preference Reason ", "Preparation Process", "Social Pressure", "Psychological Challenges", "Economic Challenges" and "Systemic Problems". As a result of the content analysis, some sub-themes were determined under the main themes created. When we look at the reasons why teacher candidates prefer the teaching profession, two sub-themes are created under this theme and expressed as "Sensory Reasons" and "Economic Concerns". In the same way, two sub-themes were created in the main theme, which is referred to as "Preparation Process", and these sub-themes were called "First Years" and "Advancing Years". Under the theme of "Social Pressure", another main theme, the sub-themes of "Lack of Empathy" have been identified. Sub themes of "Anxiety, Loss of Motivation, Isolation, Feeling of Worthlessness and Desensitization" under the theme of "Psychological Difficulties"; In the theme expressed as "Economic Challenges", the sub-themes of "Economic Autonomy" and "Seeking Alternative Professions" were created. Finally, under the theme of "Systemic Problems", the sub-themes "Unemployment Problem" and "Devaluation of the Teaching Profession" were determined.

Discussion and Conclusion

In order for Turkish society to rise to the level of modern civilizations, a great importance should be attached to education. Therefore, problems related to the system should be solved first and teachers' suggestions and requests should be listened to. Based on the study, teacher candidates complain about the excess of faculties that train teachers and focus on the fact that there is a backlog due to the small number of appointments. Considering that there are a total of 205 universities and academies in Turkey with the idea of a university in each city, the number of faculties that train teachers should be reduced and the accumulation should be prevented. Another problem that causes these pileups based on the statements of teacher candidates is the problem of paid teaching. As it is known, teacher candidates in paid teaching can give courses regardless of the field and can do so without job security with very small fees. Therefore, this causes them to wear out professionally and feel worthless, while also paving the way for mobbing by school administrators. Therefore, it is necessary to end this practice, which causes teacher candidates to wear out and feel worthless, and to increase the number of permanent teachers instead of paid teachers. In addition, teacher candidates waiting for appointments need to apply a configuration for exams that make the KPSS process even more challenging with the selection process such as field exams, educational sciences exams

and interviews, and the authorities are expected to approach this situation with sensitivity. Finally, as a result of the research, it was determined that there were missing studies and it should be investigated. Especially through this study, it is thought that the difficulties that arise in the later years of the KPSS preparation process will produce different results in the eyes of teachers with married children and these should be identified and solutions should be produced. In this context, interviews were provided with married teacher candidates who were waiting for a limited number of appointments. In particular, it is necessary to investigate in depth what kind of problems the candidates who are married and who have entered KPSS many times have social, psychological and economic problems and it is believed that this situation can be clarified through the advantages provided by the qualitative research method.

GİRİŞ

Cumhuriyet döneminin öğretmen yetiştiren kurumları incelendiğinde, örgün eğitimin farklı kademelerine öğretmen yetiştiren farklı tip ve düzeydeki öğretim kurumları dikkat çekmektedir (Başkan vd., 2006). Özellikle 1940-1950 yılları arasında hem İlköğretmen Okulları hem de Köy Enstitüleri öğretmen ihtiyacını karşılamaya çalışmaktaydı. Ancak ilköğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri arasındaki program farklılıklarından dolayı eğitim birliği sorunu ortaya çıkmış ve Demokrat Parti döneminde bu iki program eğitimde birliği sağlamak amacıyla birleştirilmiştir (Şanal ve Alaca, 2018). 1973 tarih ve 1789 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu kapsamında öğretmenlik, özel ihtisas mesleği olarak tanımlanmış ve 1982 yılında yapılan değişiklikle öğretmen yetiştirme görevi Milli Eğitim Bakanlığı'ndan alınarak üniversitelere verilmiştir (Çelikten vd., 2005). Bu durum öğretmenlere hizmet öncesi yükseköğrenim görme zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir.

1982 yılına gelindiğinde Türkiye'de 19 üniversite bulunmaktaydı. Bu tarihte üniversitelerin, yüksekokulların ve enstitülerin yapılarında yeni düzenlemelere gidilerek yeni üniversiteler kurulmuş ve üniversite sayısı 27'ye yükseltilmiştir (Gündüz, 2018). Son yıllarda ise, her şehre bir üniversite düşüncesiyle Türkiye'nin birçok ilinde devlet ve vakıf üniversiteleriyle birden fazla üniversite kurulmuştur. Bu durum üniversite sınavlarına hazırlanan öğrenciler arasında umut verici olsa da birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir (Akdemir, 2013).

Bu çerçevede atama bekleyen öğretmen adaylarının KPSS'ye hazırlanma süreçlerinde yaşamış oldukları güçlüklerle değinmeden önce literatürde yer alan kavramlar ve çalışmalar üzerinden bir değerlendirme yapılarak ortaya çıkan bulguların ve sonuç bölümünde yer alan eleştirinin daha iyi anlaşılması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Günümüz Türkiye'sinde aday öğretmen sayısı ihtiyaçtan fazladır ve öğretmen olarak atanma süreci zorlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Bilindiği gibi Türkiye'de öğretmen olmak isteyen bir birey ilk olarak Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nin (ÖSYM) yapmış olduğu Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) adı altında Temel Yeterlilik Testi (TYT) ve Alan Yeterlilik Testi (AYT)'ne tabi tutulmaktadır. Bu sınavları geçtiği takdirde bir üniversiteye yerleşen bireyin öğrenimini başarıyla tamamlaması gerekmektedir. Bunun yanında üniversiteyi başarıyla tamamlayan öğretmen adayı yine ÖSYM tarafından yapılan Kamu Personeli Seçme Sınavı'na (KPSS) girerek atanacağı bölüme ilişkin yeterli puanı almaları ön koşulu bulunmaktadır. Dahası öğretmen adayı KPSS'den yeterli puanı aldıktan sonra mülakata çağırılmakta ve buradan da yeterli puanı aldığı takdirde ataması yapılmaktadır. Elbette süreç burada da bitmemektedir. Sözleşmeli olarak ataması yapılan öğretmenler, öğretmen adayı statüsünden aday öğretmen statüsüne kavuşmakla birlikte aday öğretmenlikten asil öğretmenliğe geçmek için ayrıca "Adaylık Kaldırma Sınavı" adı altında bir sınava tabi tutulmaktadır.

Özellikle araştırmaya konu olan eğitim fakültelerinden mezun veya farklı fakültelerden mezun olup pedagojik formasyon alarak öğretmen olma hakkına sahip olan öğretmen adayları göz önünde bulundurulduğunda kamu kadrolarına atanma büyük bir sorun haline gelmektedir. YÖK'ün (2021) verilerine göre, Türkiye'de 97 Eğitim Fakültesi, 184 Fen-Edebiyat Fakültesi bulunmaktadır. Eğitim Fakültesi öğrenci sayısı 220 bin, Fen Edebiyat Fakültesi öğrenci sayısı 280 bin civarında olmakla birlikte İlahiyat Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Spor Bilimleri Fakültesi ve İletişim Fakültesi gibi farklı fakülte mezunlarının pedagojik formasyon alarak öğretmen olma hakkına sahip oldukları düşünüldüğünde bu sayısı 735 bin civarında olmakta ve yaklaşık üç yıl içerisinde atama bekleyen öğretmen sayısının 1 milyona yükseleceği öngörülmektedir.

Öğretmen adaylarının atama bekleme süreçlerinde, çeşitli okullarda sözleşmeli ve ücretli öğretmen olarak çalıştıkları bilinmekte ve sorunun sadece kadro beklemekle sınırlı olmadığı da görülmektedir. Bayram'ın (2009) sözleşmeli ve ücretli öğretmenlerin sorunları üzerine yaptığı çalışmasında, öğretmenlerin gelecek kaygılarından, iş garantilerinin olmayışından, kadrolu öğretmen olmadıklarından dolayı statü sorunu yaşadıklarından, yönetici, öğretmen, veli ve öğrencilerle sorunlar yaşayabildiklerinden bahsedilmektedir.

Mezuniyet sonrası atama bekleyen öğretmen adayları sadece sözleşmeli ve ücretli öğretmen olarak çalışmamaktadır. Bu adaylardan pek çoğu KPSS kurslarına giderek sınava hazırlanırken aynı zamanda hem stajyer statüsünden kurtulmak hem de gelir elde edebilmek amacıyla dersane, etüt merkezleri ve özel ders büroları gibi yerlerde çok cüzi ücretlerde çalışarak hayatlarını idame ettirmektedirler (Demirer, 2012). Dolayısıyla binlerce atama bekleyen öğretmen adaylarının olduğu düşünüldüğünde bu gibi yerler zamanla adayların geçici de olsa çalışmak zorunda olduğu mekanlar olmakta ve emeğinin karşılığını alamayan insanların sayısının artmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda atama bekleyen öğretmenlerin kadrosuz ve güvencesiz işlerde, insani olmayan şartlarda çalışmak zorunda olmaları kadrolu ve güvenceli olarak düşündükleri devlet okullarına atanmak için KPSS'ye olan taleplerini artırmaktadır (Kiraz ve Kurul, 2018).

Her geçen gün eğitim fakültelerinden ve farklı fakültelerden mezun olan öğretmen adaylarının sayılarının arttığı ancak atama sayılarının yetersiz kaldığı göz önünde bulundurulduğunda bireylerin ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya gelişi bireyde sosyal ve psikolojik birtakım sorunları meydana getirmektedir. Dolayısıyla, öğretmen adaylarının yaşamış oldukları sınav ve atanma ile ilgili belirsizlikler atanmak için sadece akademik çabanın yeterli olmadığını düşündürmekte ve adaylarda umutsuzluk, öğrenilmiş çaresizlik, belirsizlik ve tahammülsüzlük gibi tutumların oluşmasına sebep olmaktadır (Şar vd., 2012). Bununla birlikte KPSS'de başarısız olan her öğretmen adayının yaşadığı psikososyal sorunlara bakıldığında toplumla veya topluluklarla etkileşim kurmada ve kendi kararlarını vermede güçlük yaşamak, dışa bağımlı olmak, kendine yetememek ve yetersizlik hissetmek, özgüven eksikliği yaşamak ve özsaygı kaybı gibi sorunların olduğu görülmektedir (Güneş, 2014)

Bireyin saygın bir meslekte çalışması ve düzenli bir işinin olması geleceğe dair umut beslemesine, bir aile kurmasına ve toplumda bir yer edinmesini sağlamakla birlikte aksi gerçekleştiğinde ise geleceğe yönelik olumsuz duygu ve düşünce durumları ortaya çıkmaktadır (Şahin, 2011). Yapılan çalışmalarda kişinin kaygılarının artması geleceğe yönelik ne yapacağını bilememesine ve kararsızlığa yol açmaktadır. Nitekim bu çalışmalarda da Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı yaşadıkları görülmektedir (Çakmak ve Hevedanlı, 2005). Dolayısıyla atama bekleyen öğretmen adaylarının kaygı düzeylerinin artması ve geleceğe yönelik belirsizlik durumlarından dolayı her iş bekleyen birey gibi hayatlarında birçok planı erteledikleri ve bundan dolayı kendilerini olumsuz etkiledikleri görülmektedir. Bu bireyler atamaları yapılan kadar geleceğe dair planlarını ertelemekte ve bu süre zarfı içerisinde kendilerini kötü hissederek henüz atamaları yapılmadığı için aile ve akrabaları gibi sosyal çevrelerinin baskılarıyla mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar.

Atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşadıkları sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlarla baş etme stratejilerine bakıldığında sosyal çevrelerinin önemi ön plana çıkmaktadır. Öğretmen adaylarının bu süreçle başa çıkmak için sosyal çevrelerinde yer alan arkadaşlarıyla dertleştikleri, işsiz olmalarıyla ilgili imalar duyacakları ortamlarda bulunmadıkları, bir gün atanacakları ümidiyle hayatlarını sürdürdükleri görülmekte ve bu durumun kadınlar ve erkekler arasında da değişiklik gösterdiği bilinmektedir. Örneğin kadınların işsiz olduklarından dolayı daha fazla öfke problemi yaşadıkları, öfkelerini daha çabuk dışa vurdukları ve erkek öğretmen adaylarının kadınlara göre daha fazla intihar etmeyi düşündükleri yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır (Gökçe, 2014).

Varışoğlu ve Kaşaveklioğlu'nun (2019) *Atanamayan Öğretmen Kavramına Yönelik Metaforlar* adlı çalışmasındaki öğretmen adaylarına yönelik metafor söylemlerine ve benzetme yönlerine bakıldığında; atama bekleyen öğretmen adaylarının antika eşyalara benzetildiği ve kıymetli oldukları halde kullanılmadıkları; balona benzetildikleri ancak tıpkı balon gibi içinin hava dolu olmasına rağmen mesleklerini icra edemedikleri; çeyize benzetildikleri ve hevesle, bin bir zorlukla hazırlanmasına rağmen tıpkı çeyiz gibi hiç kullanılmadıkları; yedek futbolcuya benzetildikleri ve yetenekli olmalarına rağmen bu yetenekleri göstermeye fırsat dahi bulamadıkları;; yağmurda ıslanmış kedi yavrusuna benzetildikleri ve tıpkı kediler gibi çaresiz hissettikleri ve Suriyelilere benzetilerek tıpkı Suriyeliler gibi ortada kaldıklarını ifade eden birtakım söylemlerle karşılaşmaktadır. Dolayısıyla ifade edilen metaforlara ve benzetme yönlerinde bireylerin atama bekleyen öğretmen adaylarını üzgün, çaresiz, umutsuz, kötü, kimsesiz gibi duygu durumlarıyla anlamlandırdıkları görülmektedir.

Bu bağlamda, literatüre bakıldığında öğretmen adaylarına yönelik yapılan çalışmaların çoğunlukla öğretmen yetiştiren kurumların tarihsel gelişimine, öğretmen olma koşullarına, KPSS'ye hazırlanma sürecine ve öğretmen adaylarının gelecek kaygılarına, atama bekleme sürecinin getirmiş olduğu psikososyal durumlara yönelik olduğu dikkat çekmekte ve öğretmen adaylarının bu süreçte yaşamış oldukları sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunlarla birlikte bu sorunların temelinde yatan KPSS sisteminin getirmiş olduğu sorunlara yönelik çalışmaların yetersizliği görülmektedir. Bu nedenle çalışma, hem atama bekleyen öğretmen adaylarının bu süreçte yaşamış oldukları sosyal sorunlara, hem de sosyal sorunlarla bağlantılı olan psikolojik ve ekonomik sorunlara değinmektedir. Bununla birlikte yaşanan sosyal, psikolojik ve ekonomik sorunların altında yatan sistemseller sorunlar atama bekleyen öğretmen adayları tarafından değerlendirilmekte, fenomenoloji yönteminin sağladığı avantaj yoluyla her bir öğretmenin anlamlandırılmasının ne şekilde olduğu belirlenmeye çalışılmakta ve literatürde bu bağlamlarda ele alınmayan eksikliklerin giderilmesi sağlanmaktadır. Bu çalışma, atama bekleyen öğretmen adaylarının bu süreçte yaşamış oldukları sosyal, psikolojik ve ekonomik güçlükleri belirlemeye çalışmakta ve çözüm üretmeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Nitel araştırma, konuşma etkileşimi kuran ve konuştuklarımızda konumlanan anlamı yakalama teşebbüsüdür (Arkonaç, 2017). Nitel araştırmanın felsefi varsayımlarla ve bireyler veya grupların ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin incelenmesini içeren, yorumlayıcı/kuramsal çerçevelerin kullanımı ile başladığı bilinir. Bu bağlamda araştırmacılar doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını, tümevarım ve tümdengelim düşünme biçimiyle, örüntü ve temalar oluşturarak inceler ve araştırma katılımcıların seslerini, araştırmacının derin düşüncelerini, problemin kompleks açıklamasını, yorumlamasını içeren, literatüre bir katkıda bulunmayı amaçlayan ve değişim çağrısı yapan bir raporla sonuçlanır (Creswell, 2013).

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden, fenomenolojik (olgu bilim) desen kullanılmıştır. Fenomenoloji, Husserl'e göre bir felsefe olarak düşünülürken Lincoln'e göre bir araştırma paradigması, Denzin'e göre bir yorumlayıcı kuram, Harper'e göre sosyal bilim analitik bakış açısı, Creswell'e göre temel bir nitel geleneği ve Moustakas'a göre araştırma yöntemleri çerçevesi olarak ifade edilmektedir (Patton, 2014). Fenomenoloji çalışmaları, farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olguları ele almaktadır (Cropley, 2002).

Bu bağlamda çalışmanın amacına uygun olarak, atama bekleyen öğretmen adaylarının sosyal çevrelerini nasıl anlamlandırdıkları, karşılaştıkları güçlüklerin neler olduğu ve her bir katılımcı tarafından atama öncesi sürecin nasıl anlamlandırıldığı çözümlenmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla farkında olunan ancak derinlemesine bilgi sahibi olunmayan bir olguyu ele alış bakımından fenomenolojik desenin, çalışmanın konusuyla uygunluk gösterdiği düşünülmektedir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, özellikle bilgilendirici olan benzersiz olguları seçmek ve derinlemesine inceleme yapmak için kullanılır (Neuman, 2016). Nitel araştırmalarda amaç genelleme yapmak olmadığından büyük gruplarla çalışılmaz ve amaçlı örnekleme derinlikli çalışmalar için bilgi sağlayabilmek amacıyla zengin durumların seçilebilmesini olanaklı kılar (Patton, 2014). Bu bağlamda çalışmada amaçlı örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, araştırmacının ilk olarak araştırma sorularıyla ilişkili olan küçük bir grup insanı örneklediği ve bu örneklenen katılımcıların araştırmayla ilişkili aynı deneyim ve özelliklere sahip olan başka katılımcıları önerdiği örnekleme yöntemidir (Bryman, 2012). Bu örnekleme yöntemine uygun olarak çalışmada katılımcılarla görüşme yapıldıktan sonra aynı deneyim ve özelliklere sahip olan başka katılımcıların olup olmadığı sorulmuş ve öneriler çerçevesinde katılımcılara ulaşılarak görüşmeler sağlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu üniversitelerin eğitim fakültelerinden mezun olan ve farklı fakültelerden mezunu olup pedagojik formasyon sertifikası alarak öğretmen olma niteliği taşıyan adaylardan Kamu Personeli Seçme Sınavı'na (KPSS) hazırlanarak kamu personeli olarak atanmayı hedefleyen öğretmen adayları oluşturmaktadır.

Kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılan katılımcılardan 13'ü bekar ve 3'ü evlidir. Katılımcıların 2'si 22, 3'ü 23, 4'ü 24, 2'si 26, 1'i 27, 3'ü 29 ve 1'i 30 yaşındadır. Katılımcıların KPSS'ye giriş sayılarına bakıldığında 6 katılımcının 1 defa sınava girdiği, 3'ünün 2 defa, 1'inin 3 defa, 1'inin 4 defa, 4'ünün 5 defa ve 1'inin 7 defa sınava girdiği görülmektedir. Katılımcıların 9'u eğitim fakültesi, 4'ü fen edebiyat fakültesi, 2'si ilahiyat fakültesi ve 1'i ise spor bilimleri fakültesi mezunudur. Katılımcıların 2'si Sosyoloji bölümü mezunu olup formasyon almış ve Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atanmayı hedeflemekte, 2'si İlahiyat Fakültesi mezunu olup formasyon almış ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni ya da meslek dersleri öğretmeni olarak atanmayı hedeflemekte, 1'i Amerikan Kültürü ve Edebiyatı mezunu olup formasyon almış ve İngilizce Öğretmeni olarak atanmayı hedeflemekte, 1'i Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği mezunu olup formasyon almış ve Beden Eğitimi Öğretmeni olarak atanmayı hedeflemekte, 1'i Türk Dili ve Edebiyatı mezunu olup formasyon almış ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak KPSS ile atanmayı hedeflemektedir. Eğitim Fakültesi mezunu olup KPSS ile atanmayı bekleyen katılımcılardan 1 katılımcı Sınıf Öğretmenliği mezunu, 1 katılımcı Türkçe Öğretmenliği mezunu, 1 katılımcı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği mezunu, 3 katılımcı Bilgisayar Öğretimi ve Teknolojileri Öğretmenliği mezunu ve 3 katılımcı Fen Bilgisi Öğretmenliği mezunudur. Dolayısıyla katılımcıların 7'si formasyon sertifikası alarak, 9'u ise eğitim fakültesi mezunu olup Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS)'na hazırlanmakta ve kamu personeli olmak için atama beklemektedir. Çalışmaya başlarken görüşme yapılacak katılımcılar arasında bir ayırım gözetilmemiştir. Görüşmeler doygunluğa ulaştığı an sonlandırılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada verilerin elde edilmesi amacıyla atama bekleyen öğretmen adaylarıyla görüşme yöntemlerinden bire bir görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede verilere ölçme aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme protokolüyle ulaşılmıştır. Görüşmeler ses kaydına alınarak katılımcılar bu konuda bilgilendirilmiş ve rızaları alınmıştır. Görüşmeden hemen sonra ses kayıtlarının yazımı araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Transkriptler tekrar tekrar okunarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmış ve bu kapsamda katılımcı gönüllülüğünün ve gizliliğinin temeli olan rıza formu her bir katılımcıya görüşme öncesi sunulmuştur. Ayrıca her bir katılımcıya araştırmaya katılımının gönüllülük esasına dayalı olduğu, sunduğu kişisel bilgi ve araştırmaya dair görüşlerinin gizli kalacağı ifade edilmiştir. Aynı zamanda katılımcıya görüşme esnasında mazeret beyan etmeksizin görüşmeden ayrılabilmesine yönelik bilgilendirme yapılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma mantığına uygun olarak veri toplama ve analiz süreci eş zamanlı olarak yapılmıştır. Araştırmada tekrar tekrar okumalar neticesinde açık, eksen ve seçici kodlamalar yapılmış ve temalara ulaşılarak içerik analizi yapılmıştır. Bu bağlamda açık kodlama yoluyla araştırma sorularından ve literatürdeki kavramlardan yola çıkarak kodlamalar yapılmıştır. Bir sonraki adım olan eksen kodlama yoluyla ilk adımda gerçekleştirilen kodlar arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde daha genel temalara ulaşılmaya çalışılarak üçüncü adım olan seçici kodlamaya gidilmiştir. Benzer şekilde diğer kodlar arasında bağlantı kurulmaya devam edilmiş, nihai sentezleme ve soyutlama yoluyla ana temalara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak katılımcılardan veri elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen, uzman görüşü alındıktan sonra pilot çalışması yapılan yarı yapılandırılmış görüşme protokolü kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme protokolünde, sorular önceden hazırlanmış olsa bile duruma göre değiştirilebilir ya da yeni sorular sorulabilir. Alınan cevaplara göre derinleştirmeyi sağlamak amacıyla "sonda sorular" sorularak sahada araştırmacıya duruma uygun davranma olanağı tanır (Bal, 2016). Bu bağlamda çalışmada, analizlerin kolay olması, katılımcıya kendini ifade etme imkânı ve derinlemesine bilgi sağlama amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme protokolü kullanılmıştır. Dolayısıyla verilerin toplanması yüz yüze derinlemesine bire bir görüşmeler ve telefon yoluyla katılımcıya ulaşılarak sağlanmıştır. Aynı zamanda görüşme esnasında ses kaydı alınmış ve bu durum katılımcıya görüşme öncesinde belirtilmiştir. Veri toplama sürecinde her bir katılımcıyla daha önceden telefon ve e-posta yoluyla irtibata geçilmiş, katılımcının uygun olduğu zaman ve mekânda araştırmacının bizzat kendisi tarafından görüşme gerçekleştirilmiş, bire bir yüz yüze görüşmek için uygun olmayan katılımcılarla yine kendi belirledikleri zamanda telefon yoluyla görüşmeler yapılmış ve ses kaydı alınacağı katılımcıya önceden belirtilmiştir. Bu bağlamda toplamda 16 kişiyle derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Tüm dünyayı etkileyen ve ülkemizi de etkisi altına alan COVID-19 pandemisi nedeniyle görüşmelerin 3'ü yüz yüze derinlemesine bire bir gerçekleştirilmiş ve geri kalan 13 katılımcıdan ile ise telefon üzerinden uygun oldukları zamanda görüşme yapılmıştır.

Yapılan bu çalışmada araştırma etiği ilkeleri gözetilmiş olup gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. İstanbul Gelişim Üniversitesi Etik Kurul Başkanlığı tarafından görüşme sorularının etik kurallara uygun

olup olmadığı tespit edilmek üzere, İGÜ Etik Kurul Yönergesinin 12(1) maddesine göre değerlendirme yapılmış, görüşme sorularının etik kurallara uygun olduğu tespit edilmiş ve 23.09.2020 tarihli 2020-25-20 karar no'lu etik kurul onay belgesi alınmıştır.

Geçerlik ve Güvenilirlik

McMillan'a göre (2000), nitel araştırmaların değerlendirilmesinde kullanılan en önemli ölçüt elde edilen verilerin, verilerin analizinin ve sonuçlarının inanılır ve güvenilir olmasıdır. Bu ise araştırmacın geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili bir durumdur. Bu çalışmada geçerlik ve güvenilirliği artırmak için birtakım yollar izlenmiştir. İlk olarak derinlemesine veri elde etmek amacıyla açık uçlu ve yarı yapılandırılmış sorular sorulmuş ve araştırmacın kapsam geçerliliğini sağlamak adına yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Aynı zamanda görüşme soruları oluşturulduktan sonra uzman görüşü alınarak araştırma sorularının konuyla olan uygunluğu teyit edilmiştir. Ayrıca, bire bir ve telefon yoluyla görüşmeler yapılarak görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı, görüşmeni ne kadar süreceği ve görüşme esnasında araştırmacı tarafından görüşmenin ses kaydına alınacağı bildirilmiştir. Katılımcıya görüşmenin gönüllülük esasına dayandığı, araştırmayı reddetme, araştırmanın herhangi bir anında görüşmeyi yarıda kesme ya da istemediği soruları cevaplamama hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda geçerlilik ve güvenilirliğe katkı sağlamak amacıyla araştırma öncesinde mezuniyet sonrası atama bekleme tecrübesine sahip bir öğretmen adayıyla pilot görüşme yapılmış, araştırmanın amacı, kapsamı ve içeriği açıklanarak istediği yer ve zaman dâhilinde yarı yapılandırılmış görüşme protokolü eşliğinde görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşme sonrasında görüşme formunun anlaşılabilirliği değerlendirilerek görüşme sorularını destekleyen iki alternatif soru daha sorulmuş, uzman ve katılımcının önerileri dikkate alınarak görüşme formuna son hali verilmiştir.

Nitel araştırmalarda inanılabilirlik ve güvenilirliği artıran en kullanışlı yöntemlerden biri de üye kontrolüdür. Araştırmacının katılımcılarıyla bulgularını ya da taslak materyallerini paylaştığı, katılımcılarından araştırmanın doğruluğunu teyit etmelerini ve düzeltme yapmalarını istediği işlem olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda üye kontrolü (*member checking*) ile araştırma katılımcılarıyla iş birliği içinde sürdürülürken etik ilişkiler de geliştirilmiş olur (Yin, 2011). Bu bağlamda, görüşme kayıtları yazıya geçirildikten sonra elde edilen verilerin doğruluğunu teyit etmek amacıyla bu kayıtların bir kopyası katılımcılara gönderilmiştir. Nihai değerlendirme sonrasında araştırmacı görüşmeleri transkript etmiş ve tekrar tekrar okumaları yaparak temalara ve kategorilere ulaşılmıştır. Araştırma konusu hakkında genel bir bilgiye sahip aynı zamanda nitel araştırma yöntemleri üzerine uzmanlaşmış kişilerden araştırmayı incelemesinin istenmesi inanılabilirlik ve güvenilirlik konusunda uygulanan bir diğer yöntemdir ve bu yöntem uzman değerlendirmesi (*peer debriefing*) olarak ifade edilmektedir (Creswell, 2017). Dolayısıyla bu çalışmada inanılabilirliği ve güvenilirliği artırmak amacıyla temalara ve kategorilere ulaşmada ve analiz etmede başka bir uzmandan da yardım alınmıştır. Ayrıca, Miles ve Huberman'a göre (1994), nitel veri analizlerinde belirlenen kod ve temaların güvenilir olması için güvenilirlik yüzdesinin %80'in üzerinde olması gerekmektedir. Buna göre veriler, Miles ve Huberman'ın belirttiği gibi $P = \frac{N_a}{N_a + N_d} \times 100$ güvenilirlik yüzdesi formülü ile hesaplanmıştır. Formülde, P: güvenilirlik yüzdesini, N_a: görüş birliği sağlanan konu/terim sayısını, N_d: görüş birliği sağlanmayan konu/terim sayısını ifade etmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2014). Bu bağlamda hesaplamalar sonucunda, çalışmada güvenilirlik yüzdesi %90 olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Öğretmen adaylarının atama öncesi karşılaştıkları güçlükler üzerine yapılan görüşmeler sonucunda "Tercih Sebebi", "Hazırlık Süreci", "Toplumsal Baskı", "Psikolojik Zorluklar", "Ekonomik Zorluklar" ve "Sistemsel Sorunlar" olmak üzere altı ana temaya ulaşılmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda oluşturulan ana temalar altında birtakım alt temalar belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etme sebeplerine bakıldığında bu tema altında iki alt tema oluşturularak "Duyusal Nedenler" ve "Ekonomik Kaygılar" olarak ifade edilmiştir. Aynı şekilde "Hazırlık Süreci" olarak ifade edilen ana temada da iki alt tema oluşturulmuş ve bu alt temalar "İlk Yıllar" ve "İlerleyen Yıllar" olarak adlandırılmıştır. Bir diğer ana tema olan "Toplumsal Baskı" teması altında ise, "Empati Eksikliği" alt temaları belirlenmiştir. "Psikolojik Zorluklar" teması altında "Kaygı, Motivasyon Kaybı, İzolasyon, Değersizlik Hissi ve Duyarsızlaşma" alt temaları; "Ekonomik Zorluklar" olarak ifade edilen temada ise "Ekonomik Özerklik" ve "Alternatif Meslek Arayışı" alt temaları oluşturulmuştur. Son olarak ise "Sistemsel Sorunlar" teması altında "İşsizlik Problemi" ve "Öğretmenlik Mesleğinin Değersizleşmesi" alt temaları belirlenmiştir.

Tercih Sebebi

Araştırmaya katılan katılımcıların ifadeleri incelendiğinde öğretmenlik mesleğini seçme nedenlerinden birinin öğretmenlik mesleğine duygusal anlam yüklemek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla öğretmen ve öğrenci arasındaki değer, ilgi, istek ve arzu ilişkisi öğretmenlik mesleğini tercih etme sebepleri olarak ifade edilebilmektedir. Örneğin İlahiyat Fakültesi mezunu olup iki defa KPSS'ye girmiş ve üçüncü sınavına hazırlanan Meslek Dersleri öğretmen adayı Cemre'nin ifadelerine bakıldığında öğrencilere ve öğretmenlik mesleğine olan sevgisini anlatırken kullandığı ifadelerden öğretmenlik mesleğine birtakım duygusal anlamlar yüklediği ve mesleğin yol göstericiliğine dikkat çekerek öğretmenlik mesleğini tercih etme sebebinin duygusal nedenlerden kaynaklandığını vurgulamaktadır.

“Bence öğretmenlik öğrenciye sadece nesnel bilgi vermek ya da anlatıp anlatıp çıkmak değil. Yani öğrenci yolunu kaybettiği zaman ya da kendini kaybolmuş hissettiği zaman hani onun elinden tutabilmek, yol gösterebilmek, rehberlik edebilmek bana göre öğretmenlik. Ben bir tanesinin bile elinden tutmuş olma fikrini sevdiğim için öğretmenlik mesleğini de seviyorum, değer veriyorum.”

Aynı noktaya başka bir vurgu Eğitim Fakültesi mezunu Fen Bilgisi Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen bir defa KPSS'ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanan Çiğdem tarafından yapılmakta ve mesleği tercih etme sebebinin şu sözlerle ifade etmektedir:

“Öğretmenlik gerçekten manevi yükü çok fazla olan bir meslek. Yani işin biraz daha manevi boyutunu düşünüyorum. İşte çocuklara yeni ufuklar açabilmek, bakış açılarını değiştirebilmek, ne bileyim örnek olabilmek. Hepimizin hayatında kendine örnek aldığı, rol model olarak seçtiği öğretmenlerimiz olmuştur. Bir sözüyle bile belki de hayatımızda bir sürü şeyi değiştirmişizdir bir öğretmenin sözüyle. Ben de öğrencilere yeni ufuklar açmak istiyorum. Daha çok hani feni her yerden öğrenebilirler ama iyi bir karakter sahibi olmayı, iyi bir insan olmayı her yerden öğrenemiyorlar maalesef. Artık bilişim çağındayız, bilgiye her şekilde ulaşabiliriz. Hani çok küçük çocukların bile bilgisayar, internet kullanabildiğini görüyoruz. Yani istedikleri bilgiye istedikleri kadar ulaşabilirler hatta benim anlatacağım fen bilgisinden daha çok fen bilgisine ulaşabilirler. Ama dediğim gibi daha çok manevi değerleri ne yazık ki internette, orda burda bulabilmek ya da süzgeçten geçirmeden kullanabilmek çok olası değil.”

Anlaşıldığı üzere Çiğdem, öğretmenlik mesleğine manevi anlamlar yükleyerek asıl hedefinin öğrencilerine iyi birer birey olmayı aşılacak olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla ifadelerden hareketle öğretmenlik mesleğine yüklenen anlamlar neticesinde tercih sebebinin duygusal nedenler olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle öğretmenlik mesleğini tercih etme sebeplerinin altında ekonomik kaygıların da yattığı görülmektedir. Buna bağlı olarak KPSS'ye iki defa girmiş üçüncü sınavına hazırlanan Edebiyat Fakültesi mezunu olup Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Murat'ın yerleşim yerinin köy olmasından dolayı ulaşım sıkıntısı yaşadığını ve bir sene daha iki vasıtayla şehir merkezine gitmek zorunda kalmak istemediğinden dolayı tercih ettiği şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

“Küçüklükten beri öğretmen olmak istemişim ben. Ama daha çok sınıfçı olmak istedim. Maalesef sınavlardan dolayı puan buraya yetti ve buraya yerleştim. Tekrar hazırlanayım da istemedim çünkü o zaman dershaneye iki vasıtayla gidip geliyordum sürekli. Bir daha aynı çileyi çekmektense ne olursa olsun dedim öyle okuduk.”

Öğretmenlik mesleğini tercih etme sebebinin ekonomik kaygılardan dolayı olduğunu ifade eden bir diğer öğretmen ise Koray'dır. Koray iş kaygısıyla ve kolay atanabilme düşüncesiyle tercihte bulunduğunu şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Öğretmenlik mesleğini tercih ederken ister istemez yaşadığımız ülkede insanlar iş kaygısıyla hareket ediyor. Ben de iş kaygısından dolayı araştırdım atanması en muhtemel olan bölümü nedir diye. 2009 yılında üniversiteye başladım o yıllarda tüm bölümlerin atama puanını çıkardım. Türkçe öğretmenliği 50'lerde felandı. Sınava giren tabiri caizse atanıyordu. Öyle olunca ben de zıplayarak yazdım. Ne güzel dedim daha 22 yaşında işe başlayacağım dedim, 29 yaşında başladım ama... Üniversite ikinci sınıftaydım bir şeyler oldu bir anda Türkçe öğretmenliğinin puanı hiç unutmuyorum 89'a yükseldi. Türkiye derecesi yapanlar atanıyordu sadece.”

Hazırlık Süreci

Katılımcıların ifadelerinde hareketle KPSS hazırlık süreçlerinde ortaya iki dönem çıkmaktadır. Bunlardan ilki *çaba, emek, mücadele, yarış ve rekabet* durumlarının vurgusunun yapıldığı “*İlk Yıllar*” olarak ifade edilen dönemdir. Katılımcıların ifadelerine bakıldığında ilk olarak KPSS sürecinde ders çalışma sürecinin zevkli ve heves verici olarak ifade edildiği görülmektedir. Örneğin Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü mezunu olup üç defa KPSS’ye girmiş, dördüncü sınavına hazırlanan ve Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Ayşe, “*İlk zamanlarda çok hevesliydim. Atanacağımı düşündüğüm için çok çalışıyordum.*” Sınava hazırlanma sürecinin ilk yıllarında motivasyonunun yüksek olduğunu ifade ederek hevesli olduğunu ve çok çalışarak emek sarf ettiğini belirtmiştir. Başka bir örnekte ise Cemre sürecin ilk yıllarında atanma umuduyla daha çok çalıştığından ve çabasının ona ileriye yönelik hayaller kurdurttuğundan şu sözlerle bahsetmektedir:

“Sınava ilk hazırlandığım dönemde atanacağımdan emindim sanki daha çok çalışıyordum ya da çalışmam daha verimli geliyordu bana bilmiyorum. Her soru çözdüğümde ya da konu tekrarı yaptığımda ileriye düşünerek hayaller kuruyordum, daha çok çözmeliyim, daha çok çalışmalıyım diyordum, olacak atanan nasıl atıyor ben de yaparım diyordum...”

Sınav sürecinin ilk dönemlerinde istekte bir azalmanın olmadığını vurgulayan bir başka isim ise Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği mezunu olup Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Gökhan’dır. Gökhan, “*Aslında ben geçen sene sınava girdim ama hazırlanmadan öylesine girmiştım. Bu benim hazırlanarak gireceğim ilk sınav. Şu anda bende istekte bir azalma felan yok.*” diyerek sürecin ilk yıllarında istek ve azalmanın olmadığına dair bir ifadeye bulunmuştur. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere KPSS sürecinin ilk yıllarında daha çok çaba, emek, rekabet, yarış ve mücadele vurgusu yapılmaktadır. Dönemin “*İlerleyen Yıllar*” olarak ifade edilen ikinci döneme bakıldığında ise *hayal kırıklığı, kabullenme, pes etme, duyarsızlaşma ve normalleşme* vurgusunun yapıldığı görülmektedir. Örneğin Hale bu konuyla ilgili şu sözleri dile getirmektedir:

“Çok zorlu bir süreç yani siz mesela 2015’de girdiğimde sınavımda yine belli bir sıralamaya girmiştım ama atanamamıştım. Bekliyorsunuz, gelen cevapları bekliyorsunuz. Tekrar ders çalışmak için o gücü kendinizde bulamıyorsunuz. Olmayınca şevkiniz kırılıyor. Bu süreçte ilk girdiğimde nişanlıydım zaten eşimle o zamanlar. O zamanlar daha olumluydu yani benim için olacaktı 2015’de, olacak gibi bakıyordum. Zaten ders de çalışıyordum. Olmayınca 2015’de bir daha olmayacağını düşünmeye başladım, 2016-2017’de. Sonra çocuğum oldu 2017’de ve bu imkansız gibi gelmeye başladı en son. İkinci çocuk haberinden sonra olmalı bu kadar emek boşuna gitmemeli diye düşündüm ve öyle oturdum tekrardan dersin başına.”

Benzer şekilde İlahiyat Fakültesi mezunu olup iki defa KPSS’ye girmiş ve üçüncü sınavına hazırlanan Meslek Dersleri öğretmen adayı Cemre’de “*Toparlanmak zor oluyor tabi. Tekrardan oturuyorsunuz masanın başına. O kadar zor ki yaşamayan bilemez. Bu defa ya yine olmazsa düşüncesiyle başa çıkmaya çalışıyorsunuz. Bu süreçte inanç çok önemli ama inancı, umudu kaybettiğinizde çalışma isteği, ilgisi ve verimi de düşüyor.*” ifadelerinde bulunarak bu süreçte yeniden sınava çalışmaya başlamanın zorluğuna vurgu yapmaktadır.

Toplumsal Baskı

Katılımcıların atama bekleme süreçlerinde yakındıkları bir diğer noktanın toplumsal baskı olduğu görülmektedir. Atama bekleyen öğretmen adaylarının bu süreçte sosyal çevreleri tarafından başka adaylarla kıyaslandıkları, baskılandıkları, birtakım anlayışsızlıklarla karşılaştıkları, kendilerine umutsuzluk aşılandığını ve bu durumun kendilerine gelecek kaygısı oluşturduğunu belirttikleri görülmektedir. Dolayısıyla sosyal çevrelerinin kendilerini anlamadıklarının vurgusunu yapan öğretmen adayları sosyal çevrelerinin kendileriyle “*empati eksikliği*” yaşadıklarını sıkça belirtmektedirler.

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde KPSS’ye üç defa girmiş ve dördüncü sınavına hazırlanan Sosyoloji Bölümü mezunu olup Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Ayşe şu sözleriyle sosyal çevresinin kendisine yönelik kıyaslama ve baskılamalarından bahsetmektedir:

“Bazı öğretmenliklerin çabuk ataması olduğu için nasıl atanamıyorsun, niye atanamıyorsun hala gibi baskılar da duyuyorum. Bunu etrafımda, birinci derece yakınlarımdan, ailemden. Bunları da yaşadım. Hani nasıl hala olmaz, atama gerçekleşmez gibi. İşte 20 bin atama oluyor nasıl bunun içinde felsefe yok tarzında...”

Aynı şekilde Eğitim Fakültesi mezunu Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen beş defa sınava girmiş ve altıncı sınavına hazırlanan İlyas aile ve sosyal çevre tarafından yansıtılan beklentiye, baskıya ve oluşan kıyaslamaya şu şekilde değinmektedir:

“Çevredeki baskı özellikle aile ve kendi yakın çevremdeki baskı biraz fazlaydı. Çünkü baya bir beklenti içindelerdi. Ben o beklentiye karşılayamadım... O kadar okudun, dört sene bitirdin, nasıl atanamıyorsun, o kadar alım var diyorlar mesela yakın çevremde. Nasıl atanamazsın diyorlar ama şu sürecin içinde olmayan kişi, bu süreci yaşamayan biri buna yorum yapması baya bir abes geliyor bana...”

Anlaşıldığı üzere İlyas, öğretmen adaylarının süreci yaşamayan insanlar tarafından maruz kaldıkları maddi ve psikolojik zorluklarına dikkat çekmekte ve empati eksikliği üzerinde durmaktadır. Benzer ifadeler Eğitim Fakültesi mezunu Fen Bilgisi Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen bir defa KPSS’ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanan Çiğdem’in ifadelerinde de görülmektedir. Çiğdem, atama süreciyle ilgili sosyal çevresinin baskılamalarından bahsederken sosyal çevresindeki empati eksikliği durumunu şu şekilde vurgulamaktadır:

“Bu süreç çok zor ama bunu nasıl aşabileceğimizi bilmiyorum. Bu durum biraz da şeyle alakalı, sosyal yapıyla alakalı. Teyzelerin, amcaların... Bilmiyorum onları çok değiştirebileceğimizi düşünmüyorum ama gençlerde zaten böyle bir bakış açısı yok. Yaşıtlarımdan ben öğretmenim dediğimde hiçkimse, aa sizin atamanız yok felan demiyor. Sadece birazcık daha yaşı belli bir seviyeye gelmiş insanlardan bu tepkiyi alıyorum. Bilmediklerinden ya da öyle gördüklerinden öyle düşündüklerini düşünüyorum. Onları da değiştirmek pek mümkün değil. Artık belli bir yaşa gelmişler, belli deneyimler kazanmışlar. Çok mümkün olduğunu zannetmiyorum.”

Psikolojik Zorluklar

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde KPSS’ye hazırlanma sürecinin “Kaygı, Motivasyon Kaybı, İzolasyon, Değersizlik Hissi ve Duyarsızlaşma” gibi birtakım psikolojik zorlukları meydana getirdiği görülmektedir. Özellikle katılımcılar atama bekleme sürecinde kaygı düzeylerinin çok yüksek olduğunu ifade etmektedirler. Örneğin, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü mezunu olup üç defa KPSS’ye girmiş, dördüncü sınavına hazırlanan ve Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Ayşe, “Atanan ya da atanamasa bile herhangi bir yerde çalışan arkadaşlarımla bir araya geldiğimde hala atanamadım gibi bir kaygı illaki oluyor. Yani geleceği düşündüğüm için kaygı sürecim gerçekleşiyor.” diyerek yaşadığı kaygısı ifade etmektedir. Benzer şekilde sürecin belirsizliğine değinen İlahiyat Fakültesi mezunu olup iki defa KPSS’ye girmiş ve üçüncü sınavına hazırlanan Meslek Dersleri öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Cemre içinde bulunduğu psikolojiyi şu şekilde ifade etmektedir: “Bence atanmış olmak kurtuluş. Atanmış olmanın ben kurtuluş olduğunu düşünüyorum. Hangi mesleklerde olursa olsun atanmış olan insanların hayatlarının düzene gireceğini düşünüyorum. Bu süreç çok acılı bir süreç bence yani çok güzel bir dönem olduğunu söyleyemeyeceğim. İnsan kendini hayatsız hissediyor.”

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde Edebiyat Fakültesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı mezunu olup bir defa KPSS’ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanarak atama bekleyen İngilizce Öğretmeni Ersin’in atama bekleme sürecinin belirsizliğine yönelik yaşadığı psikolojiyi ifade ederken şunları söylemektedir:

“Atama beklemek, şu şekilde söyleyim tamamen psikolojik bir süreç. Sonuçta kaç kişinin alınacağını, kaç kişinin emekli olacağını, ne kadar boşluk olduğunu siz çok az bilgiye sahip olarak öğrenebiliyorsunuz. Bu süreç sürekli geciktiriliyor. Dolayısıyla atama sürecini de beklemek gayet bu duruma söz konusu geliyor. Dolayısıyla bir plansızlık, plansızlık demeyeyim de bir çeşit muğlaklık yani belirsizlik söz konusu. Dolayısıyla baktığımız zamanda gayet kör olmuş bir durumun içine girdiğinizde ne hissediyorsanız ki bu hisler genelde depresyon, bunalım, gerginlik gibi, tedirginlik gibi hislerdir. Bunlara yol açıyor.”

Gelecek kaygısının sürecin ilerleyen dönemlerinde kendini daha belirgin bir şekilde gösterdiği katılımcılar tarafından vurgulanmaktadır. Örneğin, Eğitim Fakültesi mezunu olup Türkçe öğretmeni olmayı hedefleyen ancak yedi defa sınava girip kamu personeli olarak atanma hedefinden vazgeçerek hali hazırda zabıt katibi olarak çalışan Koray, sınav sürecinden dolayı geleceğe yönelik planlarını ertelediğinden ve motivasyon kaybı yaşadığından şu sözlerle bahsetmektedir:

“Evlilik olayı apayrı sinir bozucu... Yaşıtların evleniyor, ev alıyor, araba alıyor, çocuğuyla geziyor, sen olduğun yerde sayıyorsun. Tabi kızlar bu konuda bir tık daha şanslı ama

erkeklerde öyle bir düşünce bile imkansız. Şimdi ben işe başladım şimdi de düşünmem imkansız. En az iki üç sene çalışacağım ki ben artık evlenebileyim diyeyim. Şimdi ben para kazanmıyorum, birikimim yok...Yani karşımdaki kişiye güzel bir hayat sunamam. Bütün bunların ben bile farkındayken niye böyle bir topun altına gireyim ki?"

KPSS'ye defalarca girmenin kişide psikolojik sıkıntılara yol açtığını ifade eden bir başka katılımcı Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği mezunu olup Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Gökhan'dır ve şu sözlerle durumun ciddiyetini ifade etmektedir:

"Bu sınava 10 kere giren adaylar var yazık günah. 10 kere...Bu nasıl bir psikolojidir nasıl bir strestir bunu yaşamayan bilmez. Bu açık ve gerçek. İntihar edenleri görüyorum, duyuyorum. Sosyal medyada takılıyoruz o kadar...Bunların hepsi neden intihar ediyor bunlar araştırılıyor mu? Yok..."

Katılımcıların ifadeleri incelendiğinde KPSS sürecinde motivasyon kaybı yaşamayan kişinin kendisini izole etmesine, sosyal çevresine karşı kendini soyutlamasına, çaresizlik, ilgisizlik ve duyarsızlaşma gibi durumlarının ortaya çıkmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği mezunu olup iki defa KPSS'ye giren ve üçüncü sınavına hazırlanan Büşra, *"Mesela çok kalabalık yerlerde bulunmamaya çalışıyorum. Çünkü sürekli atamadan konuşulduğu zaman benim modum daha fazla düşüyor."* diyerek motivasyon kaybı yaşadığına ve bunun sonucunda kendisini dış dünyadan soyutladığına dikkat çekmektedir. Aynı şekilde İlahiyat Fakültesi mezunu olup iki defa KPSS'ye girmiş ve üçüncü sınavına hazırlanan Meslek Dersleri öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Cemre, *"Ailem bana çok güzel destek oluyor. Aslında içinde bulunduğum halin ,psikolojik halin çok farkında değilim. Hani bire bir yaşamayan kimse de anlayamaz bence zaten bu psikolojiyi, süreci anlamlandıramaz."* ifadeleriyle içinde bulunduğu psikolojinin sadece kendisiyle aynı süreci yaşayanlar tarafından anlamlandırabileceğini ifade ederek yakın çevresine karşı kendisini soyutladığını ve anlaşılmadığını ifade etmektedir. Özellikle yaşanan motivasyon kaybı sonucunda kişinin kendisini değersiz hissettiği, sürecin kendisi dışında geliştiği ve birtakım pişmanlıklar yaşadığı üzerinde duran Cemre şu sözlerle ifadelerini sürdürmektedir:

"Bir de hayatımın en güzel çağları resmen bir kaos içinde kaybolup gidiyor, elimde hiçbir şey yok. Felaket yani. Bu süreçte ben hiçbir şeyim bence. Yani sadece bir şeyler için çabalıyorum. Ama gerçek benliğim ya da ne bileyim yapmak istediğim hiçbir şeyi yapamıyorum. Sadece bir şeye odaklanıyorum ve onu başarmak için çabalıyorum ama aynı zamanda bir pişmanlık da oluyor. Bütün her şeyim, bütün zamanım her şeyim bu dönemde kaybolmuş gibi hissediyorum yani yapmak istediğim hiçbir şeyi yapamıyorum. Zaman geçiyor elimde hiçbir şey yok. Bomboş hissediyorum. Kitap okuyamıyorum, sevdiğim aktiviteleri yerine getiremiyorum. Çok zaman kaybı geliyor aslında bana bu süreç. Ama bir zorunluluk durumu aslında..."

Benzer şekilde KPSS sürecinde yaşanan psikolojik durumu ifade ederken sürecin kişinin kendi kendisini dış dünyadan soyutlamak zorunda bıraktığından ve zaman kaybına sebep olduğundan bahseden Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği mezunu olup Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Gökhan, öğretmenlik mesleğinin sanıldığı kadar kolay olmadığını, sürecin zaman kaybına yol açtığını ve yaşadığı psikolojiyi şu sözlerle ifade etmekte ve süreci anlamlandırmaya çalışmaktadır:

"Tamam öğretmenlik rahat bir meslek olarak görülüyor ama atanana kadar zaten o insanın o rahatlığa ulaşması için çalıştığı dersler o adamın hayatından çok şey götürüyor. Mesela sevdiklerinden ayrı kalmak, zamanını ki zaman insanın hayatında en önemli ve en değerli şeydir. Asla ve asla geri gelmez. İki, psikoloji. Üç, bedensel psikoloji. Yani stres ki stres bütün hastalıkların başlangıcıdır. Yani bunların olması bütün insanların hayatından çok şey götürdüğünü açıkça ortaya koyuyor."

KPSS sürecinin zaman kaybına sebep olduğunu ifade eden bir başka vurgu Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği mezunu olup beş defa sınava giren ve altıncı sınavına hazırlanan İlyas tarafından yapılmakta ve İlyas, zaman kaybının maddi ve manevi pek çok sıkıntıları meydana getirdiğini şu sözlerle belirtmektedir:

"Atama beklemek hem maddi hem de manevi külfetin altına girmek demek. Şuan eğitim mezunu öğretmen arkadaşlarımdan beklediği gibi baya zorlu bir süreç. Hem maddi hem manevi anlamda. Açıkçası biraz zaman kaybı olarak da düşünüyorum şu an. Baya bir zamanımız geçti bu açıdan. Baya zorluklar yaşadık açıkçası külfet olarak düşünüyorum."

Özellikle yaşanan motivasyon kaybının başarısızlık duygusundan kaynaklandığı ve bu durumun başarısızlığı kabullenmeye yol açtığı da katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Örneğin, sözlerine devam ederken İlyas, başarısızlık duygusu yaşamasından bahsetmekte ve kendisine karşı bir güvensizlik duygusunun ortaya çıktığını ve kendini değersiz hissettiğini şu sözlerle vurgulamaktadır: *“Psikolojik olarak baya bir baskı altında hissediyor insan kendini. Yapamayınca, o kadar insan yapıyor ben niye yapamıyorum, acaba ben de bir sorun var mı diye düşünüyor insan bu süreçte.”*

Ekonomik Zorluklar

Araştırmaya katılan katılımcıların ifadeleri incelendiğinde ekonomik zorlukların iki unsuru meydana getirdiği görülmektedir. Bunlardan biri *“Ekonomik Özerklik”* olarak ifade edilmektedir. Katılımcıların ifadelerinden hareketle ekonomik özerklik konusu bir an önce atanma isteğiyle kendini göstermektedir. Bu bağlamda yapılan vurgunun daha iyi geçinme isteği ve aileye yük ya da fazlalık olmama noktasında olduğu görülmektedir. Örneğin, İlahiyat Fakültesi mezunu olup iki defa KPSS’ye girmiş ve üçüncü sınavına hazırlanan Meslek Dersleri öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Cemre, *“Aileme yük olmuşum gibi hissediyorum çoğu zaman...”* diyerek atama bekleme sürecinde yaşanan ekonomik özerklik isteğine değinmekte ve yaşadığı baskıyı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yani beni her şekilde kabulleneceklerini biliyorum. Tamam ben kendimi fazlalık gibi hissediyor olabilirim, bu normal bir getiri çünkü yıllarca ailemden ayrı kaldım. Şimdi beni her türlü atansam da atanmasam da kabullenmek beni bir açıdan rahatlatıyor ama tabi beklentileri de var. Bunu direkt sözel olarak dile getirmeseler bile beklentileri olduğunu kabul ediyorum, bu biraz baskıya sebep oluyor, olması da normal bence. Hakları da var o kadar sene okuttular.”

Ekonomik özerklik isteğinin evli olan ve atama bekleyen öğretmen adayları arasında daha iyi geçinme isteği noktasında vurgulandığı anlaşılmaktadır. Örneğin Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği mezunu olup beş defa sınava giren ve altıncı sınavına hazırlanan İlyas, *“Maddi külfet açısından bekarken daha rahattım. Şu an ev geçindiriyorum, faturalar, ev kirası bu açıdan atanmayı çok istiyorum.”* diyerek ekonomik özerkliği daha iyi geçinme üzerinden ifade etmektedir. Katılımcılar tarafından vurgulanan bir diğer nokta ise ekonomik özerkliğin olmamasından dolayı sosyal aktivitelerin yapılamaması üzerinedir. Örneğin, Eğitim Fakültesi mezunu olup Türkçe öğretmeni olmayı hedefleyen ancak yedi defa sınava girip kamu personeli olarak atanma hedefinden vazgeçerek hali hazırda zabıt kâtabi olarak çalışan Koray ekonomik özerklik isteğini şu sözlerle vurgulamaktadır:

“Arada bir eğlenesiniz varsa dışarı çıkıyorsunuz. Eğer fırsat bulursanız, paramız varsa gezmeye gidiyorsunuz ki en büyük sıkıntı para zaten işsizsiniz. Baban ne kadar verirse paran o kadar başka bir yolu yok. Bütün bunlar her şey yani, aşık olabilirsiniz, hobileriniz olabilir, deyarz olmak istediğiniz aktiviteleriniz olabilir ama hiçbirine yetişemiyorsunuz çünkü imkan yok.”

Katılımcıların ifadelerinden hareketle ekonomik sorunların meydana getirdiği bir diğer unsurun *“Alternatif Meslek Arayışı”* olduğu görülmektedir. Örneğin, dört defa KPSS’ye girmiş beşinci sınavına hazırlanan Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü mezunu olup Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Nisa atama bekleme sürecini yaşayan arkadaşlarının geçici olarak çalıştığı ya da atanma hedeflerinden vazgeçerek başka alanlara yöneldiğini bahsederken süreci şu sözlerle ifade etmektedir:

“Atanan arkadaşlarım oldu mu oldu, ama sayı o kadar az ki mesela bazı arkadaşlarım polis, asker, sekreter oldu. Hatta bazıları hala bim, şok vs. gibi marketlerde çalışıyor. Çünkü insanların maddi kaygıları var düşünsenize ne kadar ailenizin eline bakabilirsiniz ki. Ben mesela kendimi oralarda göremiyorum. Gerçekten ne kadar acı bir durum. Asla küçümsemiyorum nasip diyorum, demek ki pişmek için yanmak gerekiyor diyorum hatta bazen benim yerim yok buralarda diyorum. Bunu derken güçlü olmaya çalışıyorum ama çok üzülüyorum.”

Benzer şekilde, yaşanan ekonomik sorunlardan dolayı alternatif meslek arayışlarının zorunlu bir durum olduğunu ifade eden Eğitim Fakültesi mezunu olup Türkçe öğretmeni olmayı hedefleyen ancak yedi defa sınava girip kamu personeli olarak atanma hedefinden vazgeçerek hali hazırda zabıt katibi olarak çalışan Koray, öğretmenlik mesleğinin kamu personeli olarak atanma dışında maddi bir getirisinin olmayışını ve özel sektörde çok cüzi ücretlerle çalışmak zorunda kalındığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Çok değişik bir şey ya sinir, stres, başarısızlık psikolojisi, bir yandan para kazanamamanın verdiği dertler ki öğretmenlerin şöyle bir talihsizliği var; eğer Milli Eğitim Bakanlığı haricinde bir yerde öğretmenlik yapıyorsanız, gerçi Milli Eğitim’de dahil, ücretli öğretmenlik de dahil öğretmenlik yapmak çok kıymetsiz ve getirizsiz. Tek şansınız atanmak onun dışında dershaneye gidiyorsunuz haftada 6 gün günde 10 saat çalışıyorsunuz ve asgari ücret alıyorsunuz. Başka alternatifiniz yok çünkü. Benim çoğu arkadaşım polis oldu mesela atanamadığı için. Öğretmenlerin öyle Türkiye’de yapacakları bir kapsamlı işleri de yok. Memur olmak isteyen ve öğretmenliğe atanamayan biriyseniz asker, polis, katip, gardiyan belki birkaç şey daha onun dışında bir alternatif yok. Bana en uygun olan zabıt katiliğiymi onu denedim o da çok şükür oldu.”

Aynı vurgu Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği mezunu olup Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Gökhan tarafından da yapılmaktadır. Gökhan ataması yapılmadığı takdirde farklı alanlara yönelmek zorunda kalabileceğini gelecek kaygısı üzerinden şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bunların dışında tabiki başka şeylerde kovalıyorum çünkü ben bir erkeğim ve ben bir yetişkinim. Artık bir şeyler yapmam gerektiğini de biliyorum. Öğretmenliğe çok ümit bağlamıyorum. Askerlik olsun, polislik olsun... Öğretmenlik okuyup polis olan çok var. Bu önümdeki sınavda olursa olur, olmazsa bir daha hazırlanırım ama B tarafına ağırlık veririm, diğer taraf dediğim diğer memuriyetlere. Günümüzdeki eğitim sistemi bence bizi buna itiyor. Çünkü günümüz şartlarında makul bir ücretim olmadığında evlenemiyorsun bile. Ama bu bir gerçek kimse kimsenin evladını boş yere üzülün diye vermez. Dediğim gibi eğitim sistemi buna itiyor maalesef...”

Öğretmenlik mesleğini tercih eden adayların atamaları yapılmadığı takdirde farklı alanlara yönelmek zorunda kaldıkları vurgusunu yapan bir başka katılımcı, Eğitim Fakültesi mezunu Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen beş defa sınava girmiş ve altıncı sınavına hazırlanan İlyas, eşinin de ataması yapılmadığı için farklı bir alana yöneldiğini şu sözlerle ifade etmektedir: *“... eşim de bir atanamamış öğretmen kendisi. Ayrıca o şu an ikinci üniversitesini okuyor, yüksek lisansını yapıyor. İkinci üçüncü seçenekleri artık düşünüyorsunuz öğretmenlik olmayınca.”*

Sistemsel Sorunlar

Araştırmaya katılan katılımcıların ifadeleri incelendiğinde sistemle ilgili sorunlara yönelik iki unsur ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri *“İşsizlik Problemi”* olarak adlandırılmıştır. Katılımcıların ifadelerinden hareketle, işsizlik sadece öğretmenlik mesleği için değil diğer meslek grupları için de büyük bir sorun olarak görülmektedir. Örneğin, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji bölümü mezunu olup üç defa KPSS’ye girmiş, dördüncü sınavına hazırlanan ve Felsefe Grubu Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Ayşe; *“Geleceği düşündüğüm için kaygı sürecim gerçekleşiyor. Ama bunun sadece benden kaynaklı olmadığını, tamamen ülkenin işsizlik problemiyle alakalı olduğunu düşünüp kendimi motive ediyorum. Çünkü yüksek bir atama sayısı olsa ve ben giremesem kendimde tamamen suç bulacağım.”* diyerek işsizlik probleminin tüm alanları ilgilendiren bir durum olduğunu dile getirmektedir. Aynı şekilde durumu genel bir sorun olarak gören Spor Bilimleri Fakültesi Spor Yöneticiliği mezunu olup Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen Gökhan işsizlik problemiyle ilgili umutsuzluğunu şu sözlerle dile getirmektedir:

“Geri dönersek aynı programı yazar mıyım, günümüze baktığımda yazarım bence ya. Çünkü diğer bölümlere ve diğer branşlara, diğer fakültelere baktığımızda da genel olarak Türkiye’nin diğer bölümlerinde de bu sıkıntı var zaten. Bu kesinlikle sistemin sorunu. Herkes mağdur, herkes şikayetçi ama gelin görün ki eğitim bakanı, YÖK ne derse biz ona uymak zorunda kalıyoruz maalesef ve mağdur oluyoruz. Şu an spor bilimleri değil de farklı fakülte yazsam ne yazacağım ki ?”

Benzer şekilde aynı vurgu, Eğitim Fakültesi mezunu Fen Bilgisi Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen bir defa KPSS’ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanan Çiğdem tarafından da belirtilmektedir. Çiğdem daha yüksek mevkiler olarak değerlendirdiği bölümlerin de işsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldığını ifade etmektedir:

“Mesela dış hekimle bile ya da ne bileyim fizyoterapistler, daha yüksek mevkiler de hukuk okuyan avukat olan insanlar bile her şekilde işe geçme sürecinde zorluklar yaşıyor yani sadece öğretmenlere özgü bir durum değil. Herkes kendi mesleğini yapabilmek için çeşitli

fedakarlıklarda bulunup çeşitli zorluklardan geçiyor. Artık hiçbir şey kolay değil. Benim başka bölümlerde de arkadaşlarım var yani hiçbirinin iş garantisi yok. Mühendisler şu an işsiz ne bileyim hukuk mezunları şu an işsiz, ne bileyim dış hekimleri keza aynı şekilde. Kura bekleyerek atama bekliyorlar. Kura, şans eseri kazandı ya da kazanamadın. Başka meslekler hakeza yine böyle. O yüzden bunun sadece öğretmenlikle alakalı olduğunu düşünmüyorum.”

Araştırmaya katılan katılımcıların ifadeleri incelendiğinde sistemle ilgili sorunlar olarak ifade edilen diğer unsur “*Öğretmenlik Mesleğinin Değersizleşmesi*” olarak ifade edilmektedir. Katılımcılar öğretmenlik mesleğinin değersizleşmesini alan sınavı-mülakat, öğretmen yetiştiren fakültelerin fazlalığı ve ücretli öğretmenlik üzerinden değerlendirmektedirler. Örneğin Eğitim Fakültesi mezunu Fen Bilgisi Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen bir defa KPSS’ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanan Çiğdem alan sınavı ve mülakat üzerinden sürecin yıpratıcılığına değinerek mesleğin değersizleştiği vurgusunu yapmaktadır:

“Aslında bu süreç çok saçma olmaması gereken bir süreç, çünkü zaten dört yıl boyunca mesleğimizin gerekliliklerini kazanarak ilerliyorsun hani dördüncü sınıfa geliyorsun, staj çalışmalarını tamamlıyorsun, tabiki bunu hakkını vererek yapanlardan bahsediyorum. Sen zaten bu aşamalardan geçerken yoğruluyorsun, öğretmen oluyorsun artık. Mezun olduktan sonra yeni bir sürece tabi tutulmanın, işte üç tane sınavdan geçirilmenin ardından mülakata sokulmanın, insanları bu strese sokmanın bence hiçbir manası yok. Çok yıpratıcı bir süreç. Şu an KPSS’ye çalışıyorum ama o kadar çok ders, o kadar çok konu var ki... Tamam öğretmenin donanımlı olması gerekiyor, kendi mesleğine hakim olması gerekiyor, genel kültür bilgilerine hakim olması gerekiyor ama bu kadar da derinlemesine bilgi sormak, bu kadar yıpratmak doğru değil bence.”

Aynı şekilde Eğitim Fakültesi mezunu olup Türkçe öğretmeni olmayı hedefleyen ancak yedi defa sınava girip kamu personeli olarak atanma hedefinden vazgeçerek hali hazırda zabıt katibi olarak çalışan Koray, alan sınavının süreci zorlayıcı ve yıpratıcı hale getirdiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Türkiye 3. sınıfa ya da 4. sınıfa yanlış hatırlıyor olabilirim atanamayanlar var. Atıyorum adam Türkiye 4. sınıfa o sene Felsefe Grubu Öğretmenliği’nden 1 kişi atanıyor ve farazi Türkiye 2. Sınıfa atanıyor. Böyle çok absürd örnekler var. Kesinlikle nasipten kısmetten ötesi değil ama çok ciddi bir çalışma istiyor. Ciddi bir disiplin istiyor ve bu alan sınavı çok başka bir şey. 45 net yapıyorsunuz ama puanınız 6-7 puan düşüyor bir anda P3 puanına göre.”

Öğretmen yetiştiren fakültelerin fazla oluşunun kamu personeli olarak atanmayı zorlaştırdığını dolayısıyla işsizlik problemini meydana getirdiğini belirten ifadelerle de rastlanmaktadır. Örneğin Eğitim Fakültesi mezunu olup bir defa KPSS’ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanarak Bilgisayar Öğretimi ve Teknolojileri Eğitmeni olarak atanmayı hedefleyen Devrim, öğretmen aday sayısının fazla oluşundan dolayı her sene yığılmaların olduğundan ve bu nedenle kamu personeli olarak atanmanın zorlaştığından şu sözlerle bahsetmektedir:

“Şu an ihtiyacın fazlası bir öğrenci alımı var, bilinçsizce bir alım oluyor üniversitelere. Bu oranların daha kontrol altında tutulması gerekiyor, atanacak kişiye göre o oranların belirlenmesi gerekiyor. Tabiki alınacak öğretmenlerin belli bir üstünde öğrenci yetiştirilmesi doğru bir şey ama bu on kat gibi bir durum olmamalı yani.”

Başka bir vurgu ise öğretmen yetiştiren fakültelerin fazla oluşundan dolayı üniversiteye giriş puanlarının düşük olması üzerinedir. Örneğin, Eğitim Fakültesi mezunu Fen Bilgisi Öğretmeni olarak atanmayı hedefleyen bir defa KPSS’ye girmiş ve ikinci sınavına hazırlanan Çiğdem bu durumun öğretmenlik mesleğini değersizleştirdiğine yönelik görüşlerini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Mesela ben hatırlıyorum ablamla aramda 15 yaş var, ablam hemşire. Onun zamanında ablam öğretmen olmak istiyordu olamıyordu, puanı yetmiyordu. Nerdeyse tıpla yarıştıyordu öğretmenlik puanları. Ama şimdi bakıyorsun barajı geçen, birkaç puan daha fazla alanlar öğretmenliğe gidebiliyor... Seçme işlemi değil de öğretmene verilen değer bu kadar düşmemesi gerekiyordu.”

Etik Konular

Nitel araştırmalar, özneliğin yüksek ve geçerlik ve güvenilirliğin düşük olması bakımından sürekli eleştirilerin hedefi haline gelmiştir (Arastaman vd., 2018). Bu nedenle etik konulara dikkat etmek, bir araştırmacının geçerlik ve güvenilirliğine katkı sağlamak anlamına da gelmektedir. Bu kapsamda

araştırmada, her bir katılımcıya araştırmanın amacı, kapsamı ve süresi hakkında bilgi verilerek görüşme protokolü sunulmuştur. Aynı zamanda araştırmacı kendini tanıtarak araştırmanın gerekçeleri hakkında bilgilendirme yapmıştır. Ayrıca araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı, katılımcının istediği anda mazeret belirtmeksizin araştırmadan çekilme hakkına sahip olduğu ve istemediği sorulara cevap vermek zorunda olmadığı ifade edilerek görüşmenin ses kaydına alınacağı bilgisi verilmiş ve bu konuda katılımcılardan olumsuz bir tepki alınmamıştır. Görüşmelerin ses kayıtları yazıya geçirilirken de raporlaştırılırken de katılımcıların demografik bilgileri muhafaza edilmiş, kesinlikle gerçek isimlerine yer verilmemiştir. Bunun yerine takma isimler kullanılmış ve bu durum katılımcılara önceden belirtilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmaya katılan katılımcılardan elde edilen bulgulardan hareketle katılımcıların öğretmenlik mesleğini hem mesleğe yükledikleri anlamlardan dolayı duyuşsal nedenlerden hem de bir an önce meslek sahibi olma düşüncesiyle ekonomik nedenlerden dolayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla lisans eğitimleri sürecinde gerek teorik eğitimlerini gerek staj eğitimlerini bölümü ilgi, arzu ve hevesle tamamladıkları anlaşılmaktadır. KPSS'ye hazırlanan dönemlerde özellikle sürecin ilk yıllarında çaba, emek, rekabet, yarış ve mücadele noktasında ilgi, arzu ve hevesin devam ettiği ancak ilerleyen dönemlerde bu sürecin kendini hayal kırıklığı, kabullenme, pes etme, duyarsızlaşma ve normalleşmeye bıraktığı görülmektedir. Hazırlık sürecinin özellikle ilerleyen dönemlerinde toplumsal baskıyı da ortaya çıkardığı düşünüldüğünde atama bekleyen öğretmen adaylarının bu baskının sonucu olarak empati eksikliğine ve anlayışsızlığa maruz kaldıkları ortaya çıkmaktadır. Bora ve Erdoğan'ın (2011) da ifade ettiği gibi, eğitimin istihdam sağlayıcı etkisinin azalması, üniversite mezun olduğu halde işsiz olan bireylerin daha fazla duyulmasına neden olmakta, eğitimin dikey hareketliliği sağlayıcı etkisinin azaldığını göstermekte ve eğitim, üniversite ve okul kavramlarının toplumsal anlamda değerini yitirdiğini kanıtlamaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların ifadelerinden hareketle hazırlık sürecinin ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkan hayal kırıklığı, kabullenme, pes etme, duyarsızlaşma ve normalleşme durumlarının, eğitim, üniversite ve okul kavramlarının toplumsal değerinin yitilmesi sonucu ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Braverman'ın (2008) yapmış olduğu bir çalışmada ise, uzun süre eğitim görmenin işe alım noktasında kolaylık sağlamadığı ve yükseköğrenim görüldüğü takdirde daha kolay meslek sahibi olunacağı inancının etkisini kaybettiği ifade edilmektedir. Nitekim katılımcıların ifadelerinden hareketle, dört yıl boyunca görmüş oldukları eğitimin ekonomik bir getirisinin olmayışının toplumsal baskı ve beklenti artırdığı ve gelecek kaygısını beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Atama bekleyen öğretmen adaylarının KPSS'ye hazırlanma süreçlerinde içinde buldukları psikoloji de üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Nitekim Şahin (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da, bireyin saygın bir meslekte çalışmaması ve düzenli bir işinin olmaması geleceğe dair umut beslemesini, bir aile kurmasını ve toplumda bir yer edinmesini engellemekte, geleceğe yönelik olumsuz duygu ve düşünce durumlarını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada da psikolojik zorluklar teması altında vurgulanan en önemli konuların kaygı, motivasyon kaybı, izolasyon, değersizlik hissi ve duyarsızlaşma olmakla birlikte atama bekleyen öğretmen adaylarının psikolojik durumlarına vurgu yapılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının ifadelerinden hareketle süreç içerisinde yaşamış oldukları bir diğer önemli konunun ekonomik sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bir an önce ekonomik özerkliğe sahip olmayı istediklerini vurgulayan adaylar ailelerine daha fazla yük ya da fazlalık olmak istemediklerini vurgularken sosyal çevreleri tarafından ekonomik özerkliğe sahip olmadıkları için toplumsal bir baskıya maruz kaldıklarını da belirtmektedirler. Gökçe'nin (2014) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, atama bekleyen öğretmen adaylarının sadece öğretmenlik mesleği üzerine yetiştirildiklerine vurgu yapılmakta ve mezun olduktan sonra adayların farklı bir alanda çalışmalarının zorluğuna dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte katılımcıların yaşadıkları ekonomik sorunların kendilerini alternatif meslek arayışına yönelttiği ve bunu zorunlu kıldığı sık sık vurgulanmaktadır. Özellikle öğretmen olarak ataması yapılmayan ancak memur olmak isteyen kimi adayların polislik, askerlik ya da sağlık gibi alanlara yöneldikleri, istemedikleri halde sırf ataması fazla olduğu için bunu yapmak zorunda kaldıkları vurgulanan başka bir konudur.

Atama bekleyen öğretmen adayları atanamamalarını çoğunlukla sistemden kaynaklanan sorunlar olarak görmektedirler. Akdemir'in (2013) da ifade ettiği gibi, son yıllarda her şehre bir üniversite düşüncesiyle Türkiye'nin birçok ilinde devlet ve vakıf üniversiteleriyle birden fazla üniversitenin kurulması birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Ülke gençlerinin çoğunluğunun üniversite mezunu olarak

istihdam edilmeyi beklemesi, öğretmenlik mesleğini icra etmeyi bekleyen öğretmen adaylarını zora sokmuş ve sınav sisteminin “yarış” boyutunu daha net ortaya çıkarmıştır. Özellikle bu durumu diğer meslek alanlarının da ortak problemi olarak gören adaylar işsizliği bir ülke problemi olarak değerlendirmekte ve önlem alınmasının zorunlu olduğu üzerinde durmaktadırlar.

Öğretmen adayları ücretli öğretmenlik uygulamasına da karşı çıkmakta, hem devletin hem de kişinin ekonomik sorunlardan dolayı başvurduğunu belirtmekte ve bu durumu atanmalarının önünde bir engel olarak düşünmektedirler. Bayram’ın (2009) sözleşmeli ve ücretli öğretmenlerin sorunları üzerine yaptığı çalışmada, öğretmenlerin gelecek kaygılarından, iş garantilerinin olmayışından bahsedilmekte ve katılımcıların söylemleri desteklenmektedir. Aynı zamanda eğitim sistemiyle ilgili olan aksaklıkların ve yanlış uygulamaların bu süreci daha da zorlaştırdığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, Türk toplumunun çağdaş medeniyetler seviyesine yükselebilmesi için en temelde eğitime büyük bir önem atfedilmelidir. Bu nedenle ilk olarak sistemle ilgili sorunların çözülmesi ve öğretmenlerin önerilerine, isteklerine kulak verilmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmadan hareketle öğretmen adayları öğretmen yetiştiren fakültelerin fazlalığından şikâyet etmekte ve atama sayılarının az olması sebebiyle bir yığılmanın olduğu üzerinde durmaktadırlar. Her şehre bir üniversite düşüncesiyle Türkiye’de vakıf üniversiteleriyle birlikte toplamda 205 üniversite ve akademi olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, öğretmen yetiştiren fakültelerin sayısının azaltılması ve yığılmaların önüne geçilmesi gerekmektedir. Öğretmen adaylarının ifadelerinden hareketle bu yığılmalara sebep olan bir başka sorun ücretli öğretmenlik sorunudur. Bilindiği üzere ücretli öğretmenlikte öğretmen adayları alan fark etmeksizin dersler verebilmekte ve çok cüzi ücretlerle iş güvenceleri olmadan bunu yapabilmektedirler. Dolayısıyla bu durum onların mesleki anlamda yıpranmasına ve kendilerini değersiz hissetmelerine sebep olurken okul yöneticileri tarafından mobbing uygulamasının da yolunu açmaktadır. Ayrıca atama bekleyen öğretmen adaylarının KPSS sürecini alan sınavı, eğitim bilimleri sınavı ve mülakat gibi seçme işlemiyle daha da zorlu hale getiren sınavlar için bir yapılandırmaya başvurulması gerekmekte ve yetkililerin bu duruma hassasiyetle yaklaşmaları beklenmektedir.

Son olarak araştırma sonucunda eksik çalışmaların olduğu ortaya çıkmış ve araştırılması gerektiği belirlenmiştir. Özellikle bu çalışma yoluyla KPSS hazırlık sürecinin ilerleyen yıllarında ortaya çıkan güçlüklerin evli ve çocuklu öğretmenler nazarında daha farklı sonuçlar ortaya çıkaracağı ve bunların tespit edilerek çözüm üretilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çerçevede kısıtlı sayıda atama bekleyen evli öğretmen adaylarıyla görüşme sağlanmıştır. Özellikle evli ve pek çok defa KPSS’ye giren adayların sosyal, psikolojik ve ekonomik anlamda ne tür sorunlar yaşadığının derinlemesine araştırılması gerekmekte ve nitel araştırma yönteminin sağladığı avantajlar yoluyla bu duruma açıklık getirilebileceğine inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akdemir, A. S. (2013). Türkiye’de öğretmen yetiştirme programlarının tarihçesi ve sorunları, *Electronic Turkish Studies*, 8(12) 15-28.
- Arastaman, G., FİDAN, İ. Ö., & Fidan, T. (2018). Nitel araştırmada geçerlik ve güvenirlik: kuramsal bir inceleme, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 37-75.
- Arkonuç, S. A. (2017). *Psikolojide söz ve anlam analizi: niteliksel duruş*. Hiperlink Yayınları.
- Bal, H. (2016). *Nitel araştırma yöntem ve teknikleri (uygulamalı-örnekli)*, Bursa:Sentez Yayıncılık.
- Başkan, G., Aydın, A., & Madden, T. (2006). Türkiye’deki öğretmen yetiştirme sistemine karşılaştırmalı bir bakış, *ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1) 35-42.
- Bayram, G. (2009). *Öğretmenlerin istihdam biçimi farklılıkları ve yarattığı sorunlar: Ankara’da çalışan sözleşmeli ve ücretli öğretmenlerin görüşlerine dayalı bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bora, T. & Erdoğan, N. (2011). Cüppenin, kılıcın ve kalemin ve mahcup yoksulları: yeni kapitalizm yeni işsizlik ve beyaz yakalılar, Ed. T. Bora ve N. Erdoğan içinde, *Boşuna mı Okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Braverman, H. (2008). *Emek ve Tekelci Sermaye*. Kalkedon Yayınları.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*, OUP Oxford.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (3. Baskı). (Çev. Ed., M. Bütün ve SB Demir), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*, Eğiten Kitap.
- Cropley, A. J. (2002). *Qualitative research methods: an introduction for students of psychology and education*, Zinatne.
- Çakmak, Ö. & Hevedanlı, M. (2005). Eğitim ve fen-edebiyat fakülteleri biyoloji bölümü öğrencilerinin kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14),115–127.

- Çelikten, M. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.
- Demirer, D. K. (2012). Eğitimde piyasalaşma ve öğretmen emeğinde dönüşüm, *Çalışma ve Toplum*, 1, 167-186.
- Güneş, H. (2016). *Türkiye'nin güncel eğitimi ve düşündürdükleri*, Ankara, EYUDER Yayınları.
- Gökçe, A. T. (2014). Atanamama nedeniyle farklı bir mesleğe yönelen işsiz aday öğretmenler üzerine bir çalışma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 191-208.
- Güzdüz, M (2018). Türkiye'de yükseköğrenimin gelişimi, Ed. M. Gündüz içinde, *Kronolojik ve Tematik Türk Eğitim Tarihi*, İdeal Kültür Yayıncılık, 255-281.
- Şanal, M., & Alaca, E. (2018). Tanzimattan günümüze öğretmen yetiştirme, Ed. M. Gündüz, *Kronolojik Ve Tematik Türk Eğitim Tarihi*, İdeal Kültür Yayıncılık, 283-305.
- Şar, A. H., Işıklar, A., & Aydoğan, İ. (2012). Atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumunu yordayıcı değişkenlerin incelenmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 257-271.
- Kiraz, Z., & Kurul, N. (2018), Türkiye'de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270-302.
- McMillan, J. H. (2000). *Educational research: fundamentals for the consumer*. (3th ed.), New York: Longman.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel araştırmalar 1*, Ankara: Yayın Odası
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi.
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceklerine ilişkin görüşleri, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184.
- Varişoğlu, B., & Kaşaveklioğlu, G. (2019). Atanamayan Öğretmen Kavramına Yönelik Metaforlar, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 473-490.
- Yin, R. K. (2011), *Qualitative research from start to finish*, Guilford Publication.
- YÖK İstatistik (2021). *Yüksek Öğretim İstatistikleri*. <https://istatistik.yok.gov.tr/>